
TRANSFORMATION OF THE WORLD ECONOMIC ORDER – THROUGH REFORM OF THE INTERNATIONAL MONETARY FOND

Vlatko Paceskoski

“Goce Delcev” University-Stip, Republic of North Macedonia vlatko.paceskoski@ugd.edu.mk

Vesna Georgieva Svrtinov

“Goce Delcev” University-Stip, Republic of North Macedonia vesna.svrtinov@ugd.edu.mk

Emilija Miteva Kacarski

“Goce Delcev” University-Stip, Republic of North Macedonia emilija.miteva@ugd.edu.mk

Abstract: Based on a number of empirical researches on the ways of financing the economic development of developing countries, it was concluded that the existing international financial system is not adapted and does not fully meet the development needs of these countries. The system of international financing of development, within which the direct investments have a noticeable participation, is an instrument for helping the development of the holdings of the LIA and at the same time it is an instrument of their intensified exploitation and slowing down in the development. In addition to aid, lending, investment, occasional debt forgiveness, and technology transfer, foreign trade preferences were a key element of the agenda for transforming the existing world economic order.

Keywords: capital, development, developing countries, foreign direct investment, institution, international economic order

ТРАНСФОРМАЦИЈА НА СВЕТСКИОТ ЕКОНОМСКИ ПОРЕДОК – ПРЕКУ РЕФОРМА НА МЕЃУНАРОДНИОТ МОНЕТАРЕН ФОНД

Влатко Пачешкоски

Универзитет “Гоце Делчев” Штип, Република С.Македонија, vlatko.paceskoski@ugd.edu.mk

Весна Георгиева Свртинов

Универзитет “Гоце Делчев” Штип, Република С.Македонија, vesna.svrtinov@ugd.edu.mk

Емилија Митева Кацарски

Универзитет “Гоце Делчев” Штип, Република С.Македонија, emilija.miteva@ugd.edu.mk

Резиме: Во трудот се изнесени основните состојби во светската економија, изразени преку учеството во меѓународниот финансиски систем на помалку развиените земји. Всушност, оттука во голема мерка зависи развојот и надминувањето на круцијалните проблеми со кои што се соочуваат овие земји. Во трудот е имплементирана анализа на улогата и значењето на меѓународниот финансиски систем за помалку развиените земји. Во таа насока презентирани се и методите, начините и препораките за потреба од реформа на постојниот светски финансиски поредок. Со посебен осврт на потребните реформи во меѓународниот монетарен фонд. Тука е истакната улогата и значењето на потребната реформа во начинот на управување, распределбата на ресурси, технологијата на гласање и набљудувачката улога што ја има меѓународниот монетарен фонд во светската економија.

Клучни зборови: капитал, развој, земји во развој, странски директни инвестиции, институција, меѓународен економски поредок

1. ВОВЕД

Постојниот систем на меѓународно финансирање на развојот на сите пунктови манифестира видлива криза, а и самиот е во криза. Во ваквата состојба меѓународниот финансиски систем има уште поголема разорна сила и го разградува крвкото економско ткиво на стопанствата во ЗВР, потчинувајќи ги трајно интересите на развиените земји. Оттука, повеќе од потребна е трансформација, т.е. реформа на меѓународниот систем за финансирање на развојот, и тоа во насока на што порамноправно финансирање на развојот на сите негови субјекти. Поточно, таквиот систем треба да помогне за заситување на финансискиот глад на земјите во развој со нови средства.

2. ТРАНСФОРМАЦИЈА НА ПОСТОЈНИОТ МЕЃУНАРОДЕН ФИНАНСИСКИ ПОРЕДОК

Трансформацијата на постојниот економски поредок беше унапредена од страна на земјите во развој и неговото значење беше истакнувано неколку децении на Конференциите за трговија и развој на ОН и на други форми. Напорите за трансформација на светскиот економски поредок, кои започнаа во 60-те и 70-те години на 20 век, беа насочени кон премостување на големиот јаз кој постоеше помеѓу земјите од Југот и земјите од Северот. Генералното собрание на ООН беше централно место во кое беа направени обиди за воспоставување на НМЕП или трансформација на постојниот, поради тоа што ЗВР имаа мнозинска контрола врз тој дел од планетата Земја. По завршувањето на процесот на деколонизација-создавањето на нови држави во Африка и во Азија во 60-те години од 20 век ја помести рамнотежата на гласовите на тој орган (Генералното собрание на ООН) во корист на Југот. Меѓутоа, сликата бр. 1 ја покажува насоката на протокот на нето-капиталот која ја претпочитаат послабо развиените земји на југот од Земјината топка. Критичарите истакнуваат дека протокот на нето-капиталот, се движи во спротивна насока, тогаш кога МНК им ги испраќаат своите профити или стекнати приходи на инвестициските банки од Северот, кога земјите од Југот се соочуваат со негативни трговски биланси и мораат да ги отплатат своите заеми (честопати по пазарни каматни стапки) и кога сопствениците на капиталот на Југот се одлучуваат да инвестираат во Северот, каде што очекуваат дека ќе остварат поголеми профити.

Слика 1. Релациите помеѓу Северот и Југот

Извор: Robert E. Litan [“Open Doors: Foreign Participation in Financial Systems in Developing Countries”](#) World Bank Group, International Monetary Fund, Brookings Institution, . Washington DC, 2006, cnp.321

Тргувајќи од тука, во функција на ефикасно и трајно разрешување на проблемите, што егзистираат на меѓународната економска и поширока сцена и што попримија глобален карактер, е неопходно, покрај согласност за заедничко ангажирање на сите меѓународни економски субјекти за разрешување или барем ублажување на влијанието на овие проблеми, да постои уште поголема смисла за подготвеноста за рамноправен третман, особено на земјите во развој, при договарањето на акции. Потенцирањето на потребата од рамноправен третман на ЗВР, особено во преговарањата и договарањата што се вршат во меѓународните економски организации, се акцентира, затоа што доколку се остане на досегашниот статус и третман на ЗВР, тогаш било каква акција и активност на пошироката меѓународна заедница нема да ги исполни очекуваните резултати, што впрочем се покажа и досега. Барањето за рамноправен третман на ЗВР во сите меѓународни форуми, организации, преговарања, договарања и сл. е во функција на зголемување на делотворноста на активностите што се преземаат на меѓународен план. Истовремено, тоа претставува механизам што ќе гарантира поголема ефикасност во функционирањето на меѓународните економски односи.

Конституирањето на мрежата на меѓународни институции со економска функција е раководено од желбата да се оствари широка експанзија на меѓународните економско – финансиски и развојно-трговски врски. Во повоен период, особено внимание било посветено на изнаоѓањето и развивањето мултилатерална форма на соработка меѓу националните економии во рамките на светското стопанство. Таа мултилатерална форма на соработка добивала конкретна содржина преку изнаоѓањето нови форми на меѓународно финансирање на развојот, развивање и јакнење на меѓусебните трговски врски и сл. Сето тоа се институционализира во соодветните меѓународни организации и тоа : во доменот на меѓународното финансирање се конституирани

Бретон - Вудските институции- ММФ и Светска банка; во доменот на трговијата, ГАТТ денес СТО, во доменот на индустрискиот развој, УНИДО, и сл. Во изминатиот период овие меѓународни институции одиграа значајна улога во поддржувањето и покренувањето на развојните иницијативи и импулси во светското стопанство. Во тоа особено се истакнува ММФ, Меѓународната банка за обновување и развој и СТО. Меѓутоа, работата и политиката на овие меѓународни институции во значителна мера, е креирана и под непосредно влијание на развиените земји. Не ретко овие земји го наметнуваат своето влијание во оневозможувањето на нормалниот тек на услугите на овие меѓународни институции кон ЗВР или нивно блокирање, доколку не станува збор за некаква концесија од ЗВР. Наспроти тоа, ЗВР не се во таква состојба да издејствуваат поповолна позиција во преговорите, пред се, во рамките на СТО. Развиените земји и натаму покажуваат се помалку подготвеност за напуштање на познатиот став со којшто тие одбиваат да прифатат и признаваат посебни интереси на ЗВР во рамките на преговорите, особено за време на Уругвајската рунда, притоа инсистирајќи на диференциран пристап спрема интересите на ЗВР во зависност од степенот на нивната економска развиеност.

Од тие причини, развојот и економската динамика на ЗВР се смета за трајна компонента на долгорочниот рамномерен и динамичен развој на светската економија. Ваквата димензија и карактер на развојот на ЗВР врз светската економија укажува на неопходноста од поафирмативна улога на меѓународните економски организации во поддршката на вкупните напори што ЗВР ги прават за побезболно и побрзо вклучување во меѓународната поделба на трудот врз рамноправна основа. Имајќи го предвид тоа, ММФ, вети дека ќе даде поголем пристап до ресурсите (дека ќе испорача повеќе пари), со помалку условувања и со поголема флексибилност од било кога до сега. Но, не сите од овие ветувања се новост. Веќе неколку години, ММФ тежнееше кон „унапредување“ на условите, намалување на барањата што им ги поставува на Владите во земјите во развој за преземање на специфични реформи. Имено, потребата да се испорачаат повеќе пари и побрзо до земјите кои се на пониско ниво на економски развој треба да го изостри фокусот на организацијата кон намалување на условувањата.

Значајно прашање што се поставува во актуелниот момент на вкупни неповолни економски остварувања (надворешната презадолженост, висок процент на невработеност, огромни дефицити во платниот биланс, недостиг на капитал и технологија) на ЗВР, е како тоа да се надмине? Несомнено тоа е остварливо преку покренување и одржување на синхронизирана широка меѓународна активност, во чиј контекст е потребна нагласена улога на меѓународните организации пред се, ММФ, Светската банка. На овој план досега е многу малку направено, затоа повеќе од потребна е реформа на овие институции. Меѓутоа сликата во светскиот економски поредок полесно се менува. Така што, јуанот „ги исполнил сите постоечки критериуми“ според ММФ да им се придружи на американскиот долар, еврото, јапонскиот јен и британската фунта, како една од валутите кои се користат за посебно право на влечење на таа глобална институција, која нејзините 188 земји членки ја користат како пресметковно средство и стандард во меѓународната трговија. Уделот на поедини валути во „кошницата“ се одредува според релативна важност на таа валута во меѓународното тргување и финансии. Тој однос го одредува ММФ секои пет години.

3. ПОМАЛКУ УСЛОВУВАЊА И ПОЛАБАВИ ЦЕЛИ ЗА ММФ

По долгиот процес на разгледувања и евалуација во рамките на организацијата кои започнаа уште пред една декада, ММФ повеќе пати ја истакна аспирацијата да ги „рационализира“ условувањата и да се фокусира на прилагодување на условите на позајмување на специфичните услови на земјите членки, пред се на земјите во развој. Неодамна, ММФ вети дека ќе ги елиминира „тврдите“ структурни условувања, пред сè преку прекинување на структурните перформансни критериуми (вклучително и особено за земјите во развој) од 1-ви мај 2009 година.

Склучените осумнаесет аранжмани до денес, сугерираат дека ММФ во глобала успева во редуцирањето на структурните условувања. Тие аранжмани покажуваат и поместување од условувањата во врска со прашањата, за приватизацијата и реформите во граѓанските услуги или во државно контролираните компании. По кризата ММФ ги фокусира своите условувања на одржливоста на банкарскиот сектор, јавните трошења, фискалните прилагодувања и реформите на финансискиот сектор. ММФ, исто така, вети реформи во насока на олабавување на фискалните и инфлационите цели во однос на она што нормално го бара. Агенцијата се стреми да им дозволи на ЗВР, таму каде што е можно, да дадат одредени фискални стимуланти преку инфраструктурни и социјални трошења. Од Фондот потенцираа, дека ги има олабавено фискалните цели за речиси 80% од земјите. Поточно за 18 од 23 афрички земји имаат активна поддршка преку програмите на ММФ за задржување на владините трошења. Исто така, се потенцира дека претходно ги олабавиле инфлационите цели во текот на 2010 година со цел справување со покачувањето на цените на храната и нафтата во светот.

За новопојавените пазарни економии ММФ создаде нова флексибилна кредитна линија (FCL) за земји кои задоволуваат строги квалификациски критериуми („многу силни основи и политики“). Ова овозможува однапред безусловно финансирање. Флексибилноста вградена во дизајнот на FCL се поврзува не само со отворениот пристап, туку и со долгорочните услови на неговата отплата (од 3 години и 3 месеци до 5 години), потоа, преку неограничената можност за негово обновување и неговата двојна употребливост за контингентни (мерки на претпазливост) и актуелни потреби на билансот на плаќањата. До крајот на мај 2009 година, Колумбија, Мексико и Полска побараа и добија FFL пристап до вкупно 78 милијарди САД- долари.

ММФ, исто така, вети дека ќе разгледа можност за воведување пофлексибилна, краткорочна, претпазлива, итна финансиска помош за земјите во развој. Инструментот којшто беше предложен од страна на ММФ е високопристапниот стенд-бај аранжман за претпазливост (NAPAs) за земји што можеби нема да се квалифицираат за FCL, а имаат слични потреби на осигурување. Всушност, високопристапниот стенд-бај аранжман за претпазливост SBAs (NAPAs), е редовен заем, каде што специфичните услови на земјата се земени предвид, и каде ресурсите можат да бидат однапред познати, зависно од силата на земјата, нејзините политики и надворешното окружување.

Од претходното можеме да констатираме, дека ММФ истапи брзо во обезбедувањето на заеми за земјите кои се соочуват со нагласени економски проблеми. Имено, примарна цел на ММФ била регулирањето на девизните курсеви, како и да биде во улога на кредитор доколку некоја од неговите земји-членки се соочи со тешкотии во платниот биланс и не е во можност да се задолжи во други институции. Оваа првична цел на ММФ, земјите во развој ја користат и во денешно време бидејќи со либерализацијата на трговијата голем број од земјите во развој се соочија со огромни буџетски дефицити. ММФ пред да и одобри кредит на една земја-членка претходно и наметнува услови кои што се однесуваат на одредени структурни промени во економијата. Овие услови уште се наречени програми за структурни пролагодувања кои што доста често се наменети за земјите во развој со цел настанатиот проблем да не се повтори во иднина. Политиките за структурно прилагодување се економски политики кои што земјите мора да ги следат доколку сакаат да земат заем од ММФ или од Светска Банка за да си ги отплатат долговите кон другите институции, најчесто кон комерцијалните банки или кон други влади. Иако најчесто овие програми се различни за секоја земја, сепак имаат некои заеднички карактеристики: ги промовираат извозот, приватизацијата, либерализацијата и ефикасноста на слободниот пазар. Овие политики генерално бараат од земјата да ја девалвира својата валута, да ги острани увозните и извозните ограничувања, контролите на цените и државните субвенции, како и да го балансира својот буџет. Балансирањето на националните буџети може да се направи со зголемување на даноците или со намалувањето на владините трошоци. Најчесто балансирањето на буџетите во земјите во развој се постигнува преку намалување на владините трошоци. Како резултат на тоа, ваквата рестрикција најчесто вклучува намалување на програмите за образование, здравство и социјална заштита, како и намалување на субвенциите.

Всушност, задача на ММФ е да обезбедува финансиска стабилност во глобалната економија. Меѓутоа, последната финансиска криза не ја предвиде, која почна во САД и се пришири на целиот свет. Иницирана е од колапсот на пазарот со недвижности и го зафати целиот финансиски, а потоа и реалниот сектор на развиените земји и земјите во развој. За надминување и ублажување на консеквенциите од кризата, усвоена е декларација, со која се планира постепено фискално прилагодување со кое до 2013 година треба да се намали буџетскиот дефицит за 50%, а до 2016 година да се стабилизираат односите на јавниот долг и БДП. Се напушти идејата за оданочување на финансиските трансакции, а наместо тоа укажано е на неопходноста од припрема на нова финансиска регулатива. Назначени се основните правци на реформата на финансискиот сектор: да се прошират барањата во поглед на адекватноста на капиталот на банките (да се зголеми бараниот износ и квалитет на капиталот), со регулација да бидат опфатени инвестиционите фондови, рејтинг агенциите и вонберзанските финансиски инструменти, да се подобрат меѓународните сметководствени стандарди, да се изгради поефикасна супервизија, да се зајакнат институциите кои имаат системско значење, да се унапреди меѓународната соработка во областа на перењето на пари, даночните раеви, финансирањето на тероризмот. Со тоа би се создале услови повторно да не се наруши стабилноста на финансискиот сектор и не се загрози растот на реалниот сектор.

4. РЕФОРМИ ВО НАЧИНОТ НА УПРАВУВАЊЕ ВО ММФ

На полето на реформирањето ММФ ослабна, откако повторно почна да позајмува на големо и им се врати на многуте клиенти кои го избегнуваат отплаќањето, еродирајќи ја итната потреба за трансформација на сопствениот приходен модел. Од сето тоа може да се види дека се доведува во прашање потребата од реформа, нешто што е неопходно во придонесот за глобалниот раст, подобрувањето и стабилноста.

Лидерите на Г20 се согласија дека за да помогнат во надминувањето на економските проблеми на ЗВР, потребно е да ја зајакнат „долгорочната релеванност, ефективност и легитимитет“ на ММФ и нагласија дека се „одлучни да ги реформираат и модернизираат меѓународните финансиски институции за да обезбедат ефективна помош на членките и акционерите во новите предизвици со кои тие се соочуваат“: „Ние ќе ги реформираме нивните мандати, обем и управување, така што тоа ќе ги одразува промените во светската економија и новите предизвици на глобализацијата, и дека ЗВР, вклучувајќи ги и најсиромашните, мора да имаат поголемо право на глас и претставување. Ова мора да биде придружено со акција за зголемување на кредибилитетот и пристапот на институциите преку подабар стратески надзор и одлучување“. Конкретно кажано, Г20 објави дека тие би требало да ги утростручат ресурсите за ММФ до 750 милијарди САД- долари и да ги поддржат новите SDR алокации на 250 милијарди САД -долари. Тие, исто така, ветија (како што беше споменато претходно) да искористат дополнителни ресурси од договорената продажба на злато на ММФ за концесионално финансирање на најсиромашните земји и се обврзаа да се ангажираат околу новиот приходен модел на ММФ.

Во однос на реформите на управување, Г20 се договорија да ја имплементираат веќе договорената (во април 2008 година) квота и објавените реформи и да го разгледаат поголемото учество во Фондот на гувернерите за да обезбедат стратески правци за ММФ и да ја зголемат неговата одговорност. Улогата на Фондот во финансиското регулирање би требало да биде изведена во координација со нововоставениот Финансиски борд на стабилност.

5. ТРАНСФОРМИРАЊЕ НА РЕСУРСИТЕ НА ММФ

Во декадата по источно-азиската криза приходите на ММФ се намалија, оставајќи ја институцијата со проценет недостаток од 400 милиони САД- долари годишно до 2010 година, присилувајќи ја некогаш моќната институција да отпушти 300 до 400 свои вработени годишно (или вкупно 2600). Десетте директори на ММФ овластија комитет кој ќе го проучи одржливото долгорочно финансирање на ММФ. Комитетот, во официјалниот Извештај објави дека на постојниот модел му недостасува економска логика, предвидливост (со приходни нивоа неопходни за финансирање на многу флукуирачки потреби на позајмувачите), флексибилност и приспособливост и е изопачен во својата зависност при неисполнување на основната мисија (да превенира финансиска криза). Извештајот, исто така, истакнува до која мера должниците на ММФ плаќаат (преку маргината на ММФ за посредување) за активности кои се „јавни добра“ (пресметани како сметководствена ставка од некои 44,1% од административните трошоци на ММФ во времето на извештајниот период)¹. Извештајот повика на формирање нов приходен модел, вклучувајќи и проширени инвестициски активности, создавање фонд (преку ограничени продажби на злато) и наплатување на услугите на ММФ коишто се дадени директно на членовите.

Бордот на ММФ ги договори елементите коишто ќе го заменат „моделот на неодржливи приходи“ со модел „базиран на посилни и поразлични извори на приходи во сооднос со повеќекратните функции на Фондот“. Овие три елементи на моделот вклучуваат:

1. Фонд создаден од профитите од ограничената продажба на 403,3 тони злато од Фондот. Продажбата на златото бараше одобрение од Конгресот на САД;
2. Проширување на овластувањето за инвестирање на ММФ со цел зајакнување на очекуваните профити од инвестициите на Фондот, за Фондот да ја адаптира својата стратегија на инвестирање со текот на времето. Наведено е одобрено од страна на Бордот;
3. Продолжување на долгорочната пракса на надоместување на трошоците на Фондот за одржување на овластениот фонд за концесионални заеми на нископриходните земји-PRGF-ESF-фондот, без да се засегне способноста на Фондот да дава концесионални заеми на нископриходните земји.

Во времето на објавувањето на новиот модел, менаџментот на ММФ изрази надеж дека тој ќе создаде дополнителни 330 милиони САД- долари приход за неколку години.

Стариот модел на финансирање на ММФ ја направи институцијата самоуверена во приходите од новопоявените економии-членки кои позајмуваа од неа во криза. Во пракса, во текот на периодот на интернационализација на финансиската криза, кога алтернативните извори на финансирање секнаа (исто како во текот на 1980-те и раните 1990-ти), тоа им даде на членките кои не зајмуваат од институцијата, како и на менаџментот и на вработените, голема моќ. За време на овој период ММФ ги прошири своите дејности

¹ Committee to Study Sustainable Long-Term Financing of the IMF (31 january 2007).

во областа на јавните расходи (така што, на крај тие изнесуваа повеќе од 44,1% од административниот буџет²) најмногу по налог на непозајмувачите, но користејќи ги парите од позајмувачите.

Во доцните 1990-ти политиките се променија. Поради приходот, ММФ, тогаш радикално ги реформира услугите кон своите заемобаратели (главни плаќачи) на начин кој ќе биде привлечен за нив и на начин тие да бидат спремни да платат. Алтернативата се гледаше во барањето нов модел на финансирање.

Новиот модел на финансирање, општо прикажан, претходно ја намалува зависноста на ММФ од своите членови позајмувачи и непозајмувачи. Со новиот фонд и пошироките инвестициски овластувања, менаџментот на ММФ може да добие поголема контрола над ресурсите без да зависи од одлуките што ги носат земјите- членки. Враќањето на трошоците на PRGF- доверителскиот фонд, исто така, ги префрла ресурсите од членките кон оние што се контролирани од менаџментот на ММФ.

Уште на почетокот од финансиската криза во 2008 година, можеме да видиме дека се имплементираат елементи од новиот модел на финансирање. На пример, ММФ извести дека Кина има намера да инвестира 50 милијарди САД- долари во Записи издадени од ММФ, тоа се први такви записи издадени од ММФ според новите проширени инвестициски овластувања. Бразил и Русија, исто така, се обврзаа да инвестираат по 10 милијарди САД- долари секоја во овие записи. Исто така, ММФ имаше намера да искористи одредени дополнителни средства од продажба на злато, заедно со вишоците на приходи, да обезбеди 6 милијарди САД- долари за дополнителни концесионални и флексибилни финансии за најсиромашните земји во наредните две до три години. Со тоа, околу 76 милијарди САД- долари, дополнителните ресурси ќе потпаднаат под контрола на менаџментот на ММФ.

Покрај новиот модел на финансирање, другите делови на Г20 кои се одговорни за финансиската криза која го пресоздаде ММФ како координативен механизам за кредитните линии на членовите и иницијативите, вклучува и:

1. Зголемување на новите аранжмани за заем (NAB) од 50 милијарди на 500 милијарди САД- долари. Овие аранжмани, во суштина, се договори со земјите- членки (сега 26 на број)³ да стојат на готовност за да му позајмат на ММФ и со земјите чиишто нивоа на обврски се одразуваат на нивната ММФ квота. САД го зголеми својот придонес во NAB кредитната линија со дополнителни 100 милијарди САД- долари (за разлика од 10-те пред кризни милијарди кои беа дел од 50 милијарди тешкиот NAB);

2. Само Јапонија веќе даде свој придонес во вид на кредитна линија од 100 милијарди САД- долари (преку билатерални договори за позајмувања) како поткрепа за ресурсите на ММФ. Во ист правец, беа и Норвешка со 4,5 милијарди, Канада со 10 милијарди и ЕУ која вети 100 милијарди САД –долари;

3. Алокација на SDR од 250 милијарди САД- долари одобрена од Бордот на 20-ти јули 2009 година. Развојот на финансиската структура и моделот на приходи на ММФ тивко ја подвлече статус –квото во управувањето со ММФ. Новиот модел на приходи создава извор на приходи за ММФ со кој што зависи помалку од неговите земји- членки кои се задолжуваат. Договорот на Г20, ММФ да се користи како координатор на кредитните линии до 750 милијарди САД- долари го вовлекува ММФ во координативна врска со земјите кои ги прошируваат кредитните линии со него. Од претходно наведеното може да се заклучи дека во ниту еден случај промените во финансиската структура не даваат директен поттик ММФ да биде повеќе осетлив и одговорен кон новопојавените и во развој економии- членки.

6. РЕФОРМА НА ПРЕТСТАВУВАЊЕТО И ГЛАСАЊЕТО ВО МЕЃУНАРОДНИОТ МОНЕТАРЕН ФОНД

По појавата на финансиската криза, поточно на 28-ми април 2008 година, Бордот на гувернери на ММФ усвои нешто што тие го нарекуваат „далекусежни реформи“ во врска со управувачките структури на институцијата насочени кон обнова на „кредибилитетот и легитимитетот“ на организацијата.⁴ Овие реформи се базирани на договорот постигнат во Сингапур 2006 година за зголемување на квотите на Кина, Кореја,

² Final Report of the Committee to Study Sustainable Long-Term Financing of the IMF (the Crockett Report), 31 January 2007, Appendix 2, Table 3.

³ Монетарните власти кои се согласија да партиципираат се од Австралија, Чиле, Белгија, Канада, Данска, Германија, Финска, Франција, монетарните власти на Хонг Конг, Италија, Јапонија, Кореја, Кувajt, Луксембург, Малезија, Холандија, Норвешка, Саудиска Арабија, Шпанија, Шведска, Швајцарија, Тајланд, В. Британија и САД.

⁴ “Transcript of a Conference Call by Senior IMF Officials on Board Governors Vote Quota and Voice” Washington, D.C. Tuesday, April 29, 2008: www.imf.org/external/np/tr/2008/tr080429a.htm

Мексико и Турција и за одење кон реформи кои ќе го зајакнат застапувањето во институцијата. Резултатот, гарантиран од Бордот на гувернери на ММФ од 29-ти април 2008 година, вклучуваше:

- нова формула за квоти и втора рунда на ad hoc- зголемување на квотата базирана на новата формула;
- договор за трократни основни гласови;
- договор за тоа секој од двајцата извршни директори кои ги претставуваат Афричките земји да можат да назначат еден дополнителен алтернативен извршен директор.

Оваа реформа директно влијаеше врз вкупната промена на гласачката сила од 5,4% во ММФ (види додаток В во врска со резултатите). Промената беше ефектуирана преку нова формула.⁵ Резултатот е драстично зголемување во квотните удели (но не на основните гласови) за Кореја (+106%), Сингапур (+63%), Турција (+51%), Кина (+50%), Индија (+40%), Бразил (+40%) и Мексико (+40%). Исто така, вреди да се спомене дека некои индустријализирани земји беа подготвени да се воздржат од зголемување на квотата на која тие имаат право, тие земји се Германија, Ирска, Италија, Јапонија, Луксембург и САД.

Целта на реформите, делумно, беше и да се признае порастот на економската моќ на ЗВР (преку давање на поголеми гласовни удели и на тој начин да се поттикнат, соучествуваат како акционери на ММФ), како и да се осигури институцијата да стане уште поосетлива за најсиромашните земји (преку зголемување на капацитетот на нивното претставување преку алтернативниот директор).

Тешко е да се види како дополнителните алтернативни директори кои претставуваат големи групи на афрички земји можат тоа да го направат. Како што на друго место анализиравме, претстоечката ефективност на овие претставници ќе се состои во фактот дека тие ќе немаат некои конкретни влијанија врз другите членови на бордот или врз менаџментот и персоналот на ММФ кои вредат да им се посвети внимание. Тие немаат доволно гласови кои имаат значење (и реформите не го подобруваат ова), ниту, пак, постојат процедури за донесување на одлуки кои ќе создадат поттици за другите да расправаат за нив. Сепак, овие работи може да се променат со реформите наведени подолу.

Во однос на ЗВР, се поставува прашањето дали погоре споменатата реформа на „столчиња и удели“ може на големите новопојавени економии да им даде поголем поттик за поголемо ангажирање во институцијата? Можеме да ја тестираме оваа цел преку поставување на прашањето: дали постојат докази дека тие повеќе се ангажираа во почетокот на финансиската криза? Секако, дека Кина, Бразил и Индија (како што беше кажано и претходно) се согласија да откупат дел од новите записи на ММФ. Меѓутоа, сепак ова не е исто што и проширување на кредитните линии преку учество во Новиот аранжман за позајмување (NAV). Двете земји кои најмногу добија од новото зголемување на квотите, всушност веќе се приклучени на NAV уште во 1998 година (Кореја и Сингапур).

Понатамошното тестирање на реформите до денес е преку прашањето дали реформите го екипираа ММФ за справување со големите предизвици на глобалната соработка во светската економија? Во јадрото на ова лежи степенот до кој земјите во развој, ја почувствуваа потребата да акумулираат резерви. Различни предлози беа дадени за тоа каква улога може да одигра ММФ во таа насока:

- реформираните ММФ може да биде прифатлив како последен извор на зајмување во криза (како алтернатива на самоосигурувањето);
- со зајакнат авторитет и процеси, ММФ може да спроведува поефикасно надгледување на девизните курсеви и на макро политиката на ЗВР, и/или постегнати и поригорозни, зајакнати сет од правила во врска со политиката на девизните курсеви;
- удвоените ефекти од страна на ММФ (и Светската банка) можат да обезбедат политики во ЗВР кои ќе ги намалат нивните останати потрошувачи на резервите (како што се подобрите аранжмани за користење на нафта и други непредвидени приходи и реформи со кои се намалуваат мотивите на претпазливо штедење). Иако, овие предлози паднаа поради тие причини како и „удвоените напори“ објаснети претходно.

7. РЕФОРМИ ВО НАБЉУДУВАЧКАТА УЛОГА НА

Различни официјални лица од САД разубедуваа дека надгледувачкиот процес на ММФ треба да изврши сериозен притисок врз Кина за таа да ја апрещира својата валута. Иако, многу економисти предупредија во врска со претставувањето во големи размери влијанието на кинеската апрещијација врз трговскиот биланс на САД, сепак, во врска со ова прашање ММФ беше остро критикуван од страна на САД, поради тоа што

⁵ За критиката на новата формула видете кај Ralph Bryant, “Reform of the IMF Quota Shares and Voting Shares: A Missed Opportunity” (8 April 2008).

ММФ не зазема доволно тврда линија кон она што многу креатори на политиката на САД и аналитичарите го нарекоа Кинеска „валутна манипулација“.

Формалната моќ на ММФ во врска со надгледувањето на девизните курсеви е поставена во Членот IV одделот 3 од членовите на Договорот на ММФ, каде што стои дека: „ММФ ќе спроведе силно надгледување над политиките на девизните курсеви на членките и ќе усвои специфични принципи за насочување на сите членки во однос на тие политики. Секоја членка ќе го обезбедува Фондот со информации неопходни за таквото надгледување и кога ќе побара Фондот, ќе се консултира со политиката на девизниот курс на членката...“

Во пресрет на бучната дебата од Вашингтон и значајниот притисок од политичарите и коментаторите од САД, ММФ, многу напорно работеше во разјаснувањето на својот мандат и во негово спроведување. Во врска со ова, ММФ покажа прилично висок степен на независност од еден свој акционер. Во јуни 2007 година менаџментот на ММФ побара (и доби) од Бордот, Одлука за за билатерално надгледување над политиките на членките, појаснувајќи дека набљудувањето над земјите треба да се фокусира на проценката дали политиките на земјите промовираат надворешна стабилност, како и дали и што не е прифатливо за меѓународната заедница во смисла на тоа како земјите би требало да ги водат своите политики на девизни курсеви; и исто така, нагласувајќи дека надгледувањето треба да биде на база на соработка, отвореност и непристрасност, земјаки ги предвид специфичните услови на земјата. Со цел понатамошно зајакнување на имплементацијата на оваа одлука, беа објавени сет од упатства во август 2008 година, кои предлагаа употреба на „ad hoc консултации“ во врска со девизните курсеви кои треба да ги заменат вообичаените процедури на консултирање.

За ММФ да има сила да притисне врз земјите кои не позајмуваат да ги променат своите политики на девизниот курс ќе треба промена на Членот за договори на ММФ со што ќе им се даде нова полномошна сила на институциите. Ќе биде тешко да се замисли моќните членови на институцијата да се согласат на ова. Никој не би се согласил на тоа ако САД би имале можност да стават вето кога е во прашање нивната политика на девизниот курс. Сите ќе станат свесни (баш како што ќе станат) дека силните членки не би оделе против самите себе. Овен тоа, една таква мерка би барала консензус за законско спроведување на дефинирањето на тоа што претставува кршење на прифатлива политика. Отсуството на било каков договор во врска со ова, дури и меѓу економистите, го прави високо невозможно. Многу тешко е да се посигнат координација и соработка на овој начин.

8. НЕОПХОДНИ КЛУЧНИ ЕЛЕМЕНТИ ЗА РЕФОРМИТЕ НА УПРАВУВАЊЕ ВО ММФ

Сеуште се неопходни големи реформи во управувањето на ММФ ако се сака ММФ да ги ангажира поцелосно земјите во развој и да биде повеќе осетлив кон неговите најсиромашни членови. Постојат пет мерки кои директно ја изразуваат новата (и неопходната) улога на новопојавените економии и на тој начин да се осигури поголема осетливост кон најсиромашните земји. Неколку од нив беа препорачани на менаџментот на институцијата.⁶ Тие се:

1. Осигурување дека стратегиската управа кој донесува одлуки во врска со улогата и насоките на ММФ ги вклучува ЗВР. Традиционално оваа улога ја играше Г7. Процесот на заседавање на Г20 на лидерско ниво може да биде прв добар чекор напред, иако и таа е нова неформална управа (или можеби оживување на Советот оригинално разгледуван во членовите на Фондот);

2. Промена на процесот на назначување на повисокиот менаџмент (моментално назначувањето на менаџмент- директорот и првиот заменик менаџмент- директор и резиморот се прават од страна на ЕУ и САД). Ова би ја проширило групата на земји кои ефективно ја држат одговорноста за менаџментот. Исто така, со тоа би се проширил опсегот на влијание над повисокиот менаџмент при поставувањето на поттиците за сите тие работења во агенцијата;

3. Ефективен надзор на менаџментот на ММФ од страна на извршниот борд по пат на осигурување на тоа дека Бордот е воден од свој член, а не од Менаџерскиот директор. И преку јасно опишување на одговорностите и авторитетот меѓу Бордот и менаџментот. Во моментот ова се избегнува и резултат на тоа е опсег на одлуки за кои ни менаџментот ни Бордот не се одговорни;

⁶ Некои од овие мерки се истакнати во Евалуацијата за управувањето на ММФ завршена од страна на Независната канцеларија за проценка на ММФ. Подоцна, повеќе беа дополнително елаборирани во Извештајот на Комитетот на ММФ за управувачки реформи којшто беше назначен од Управниот директор во септември 2008 година, а предводен од Тревор Мануел (Министер за финансии на Јужна Африка).

4. Транспарентноста е круцијална, така што од членовите на Бордот може да биде побарана одговорност и достигнувања во однос на јасно исцртаните одговорности кои можат да бидат разгледувани и од аутсајдерите. Преку намалување на специјалното малцинство кое се бара за одредени клучни одлуки (или помалку дипломатски кажано, за потиснување на ветото на САД) да се прошират (отколку да се стеснат) напорите за убедување на легислаторите и политичките претставници во Вашингтон како и да се почне со барање и ангажирање на капитал низ целиот свет;

5. Воведување барање дека мнозинство земји како и мнозинство на гласачка моќ се неопходни за донесување на некои мерки (тоа е веќе побарано во амандманите на Членовите), како и да се создаде поттик за малиот број на богати и моќни членови да се консултираат со (и да ги убедат големиот број на сиромашни и со слаба гласачка сила) членките. Ефекетот што би следел би бил зголемување на одговорностите на персоналот на ММФ на Бордот на членките кои ги претставуваат земјите со слаба гласачка сила. Без вакви мерки, не е јасно дали новиот алтернативен Африкански директор вклучен во пакетот на прифатените реформи би имал доволен делокруг за да влијае или ги зајакне нивните капацитети во било кој степен.

9. ЗАКЛУЧНО СОГЛЕДУВАЊЕ

Од меѓународното финансирање на развојот, врз основа на изворите и начините на финансирање, може да се заклучи дека, според пропорционалните учества, тие не одговараат на вистинските развојни потреби на овие земји. Ваквата констатација најдобро се потврдува и преку продлабочувањето на јазот меѓу високоразвиените и земјите во развој.

Оттука, повеќе од потребна е трансформација, т.е. реформа на меѓународниот систем за финансирање на развојот, и тоа во насока на што порамноправно финансирање на развојот на сите негови субјекти. Поточно, таквиот систем треба да помогне за заситување на финансискиот глад на земјите во развој со нови средства. Оваа реформа треба да биде во насока на усвојување на програма за меѓународна финансиска помош на земјите во развој со која што на овие земји би им се отпишал еден дел од нивниот долг, додека за другиот дел од долгот би се утврдиле поповолни услови за негово враќање (подолг рок на враќање и пониска каматна стапка). Со тоа што би се издвоиле значајни финансиски средства во вид на донации или заеми, со ниска каматна стапка и подолг рок на враќање, коишто би им се доделувале на ЗВР, врз основа на предходно понудените конкретни инвестициони програми;

Како дел од предлогот за реформа на меѓународната финансиска архитектура, треба да се истакнат и појаките регионални и субрегионални финансиски институции, наместо неколкуте меѓународни финансиски институции и организации. Всушност, крајна цел на реформата и редицајнирањето на меѓународниот монетарен и финансиски систем, е да овозможи искористување на потенцијалите на меѓународните текови на капиталот во насока на стабилноста и растот на светската економија. Со цел да се остварат овие цели ефективно, различните компоненти од архитектурата треба да бидат разгледани во исто време. Оттука, евидентна е потребата за еден сеопфатен пристап со цел генерирање на еден поизбалансиран процес на финансиска глобализација, како и осигурување дека истиот ефективно придонесува кон одржлив човеков развој, за сите региони во светската економија. Имено, реформите на меѓународната финансиска архитектура треба да бидат во следнава насока: давање поголема политичка моќ, на Привремената комисија на ММФ и проширување на Г8 со држави од земјите во развој; меѓународниот монетарен фонд, постепено треба да ги редуцира, своите ингеренции исклучиво само на проблемите за макроекономска стабилност. Истовремено да не се меша во стратегиите на државите поврзани исклучиво со нивниот општествено економски развој; размислувањата во врска со автономијата на земјите во развој, околу управувањето со капиталната сметка, треба да се вклучат во тековните дискусии за проширување на надлежностите на ММФ и тие да можат слободно да имаат конвертибилност на капиталната сметка;

Од друга страна преку реформите ќе се создадат услови регионалните и субрегионалните институции да се способни да одиграат клучна улога, во порамномерна распределба на економскиот развој во глобалната економија.

ЛИТЕРАТУРА

- Banyte, J., & Raišyte, V. (2009). "Global financial crisis: reasons, effects and solutions" Stockholm School of Economics in Riga, Izmir.
- Hale, G. (2011). "Evidence on financial globalization and crisis: capital raisings" Federal Reserve Bank of San Francisco, Working Paper 2011-04 January.
- Kartasasmita, G. (2001). "Globalization and the economic crisis: the Indonesian story" Cambridge, mass. Harvard University, weatherhead center for international affairs
- Kraay, A., & Dollar, D. (2001). "Trade, growth, and poverty" Policy Research Working Papers, World Bank, June.

- Mendoza, K., & Quadrini, V. (2009).” Financial globalization, financial crises and contagion” National Bureau of Economic Research, Working paper 15432, Cambridge, October.
- Ocampo, J.A. et al (2000). “Financial globalization and the emerging economies” United Nations and International Jacques Maritain Institute, Santiago, Chile.
- Ocampo, J.A. et al (2019). “Financial globalization and the emerging economies” United Nations and International Jacques Maritain Institute, Santiago, Chile.
- Schmukler, S. (2014).” Financial globalization: gain and pain for developing countries” Federal Reserve Bank of Atlanta, Economic review second quarter
- Sliburyte, L., & Ostaseviciute, R. (2018). “Theoretical aspects of economic globalization impacts on emerging economies”, Kaunas University of Technology, Lithuania.